

Archeologische monumentenzorg 2009

door Alexander Jager

In 2009 zijn in het kader van de gemeentelijke archeologie verschillende oudheidkundige bodemonderzoeken uitgevoerd. Kampen heeft een beheerstaak voor het bodemarchief, de waardevolle materiële overblijfselen uit vroegere tijden die in de bodem van het gemeentelijk grondgebied aanwezig zijn.

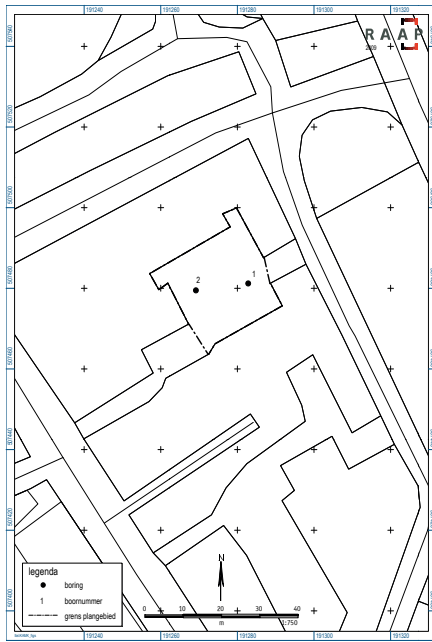
Bij archeologisch veldwerk worden onderscheiden: inventarisaties en definitieve opgravingen. In alle gevallen betreffen de onderzoeken uit 2009 in de gemeente inventarisaties, die methodisch kunnen bestaan uit: boringen of proefsleuven. Inventariserende onderzoeken dienen om de archeologische betekenis van de bodem van een planlocatie te bepalen. Hierbij wordt gewerkt met een driedelige vraagstelling gekoppeld aan een eigen onderzoekstype: is bodemarchief aanwezig (verkennend type), wat is de omvang van een vindplaats (karterend type) en welke betekenis kan het bodemarchief worden toegekend op grond van wetenschappelijke waarde, fysieke kwaliteit, en belevingswaarde (waarderend type).

Molenstraat 28-32 te Kampen

Het plangebied, in het centrum van Kampen, is het binnenterrein van een bouwblok met gebouwen aan de Vloeddijk (noordzijde), de Graafschap (westzijde) en de Molenstraat (oostzijde). De zuidzijde van het binnenterrein wordt gevormd door bebouwing tussen de Graafschap en de Molenstraat. De planlocatie heeft een oppervlakte van circa 800 vierkante meter.

Het centrum van Kampen is in verschillende fasen ontstaan. De tussen de Burgel en de IJssel gelegen wijken vormen het oudste gedeelte. Vanaf 1462 tot 1505 is ten westen hiervan een nieuwe stadswijk tot stand gekomen, waar het plangebied in gelegen is. Het archeologisch verwachtingspatroon is gebaseerd op mogelijk aanwezige laat- en postmiddeleeuwse restanten in de bodem van het plangebied.

De reden voor het verkennend booronderzoek was het voornemen van de

Boorpuntenkaart.

dit pakket is ongeveer een meter opgeboord. De totale boringsdiepte bedroeg dus 3,5 meter.

Tot de verwachtingswaarden van de planlocatie behoorden ook resten die op ziekenverzorging duiden, en mogelijk zelfs bijzettingen, behorende tot het in 1535 gestichte Pesthuis aan de Vloeddijk (thans opgenomen in Vloeddijk 1). Hiervan zijn tot nu toe evenwel geen indicaties aangetroffen. Voor het plangebied zijn archeologische resten aangetoond. Dit betekent dat bij bodemroerende werkzaamheden rekening moet worden gehouden met archeologische waarden.

De Graafschap

De planlocatie aan de Graafschap is een achterterrein van een bouwblok met woonhuizen. Al vanaf de late middeleeuwen waren er huizen aan de Graafschap gevestigd. Een belangrijke informatiebron op dit punt voor dit terrein vormt historisch cartografisch materiaal, zoals de kaart van Jacob van Deventer van omstreeks 1560, waarop bebouwing langs de Graafschap is te zien. Op de meer gedetailleerde kaart van Paulus Utenwael uit 1598 zijn

gemeente om een archiefkelder te realiseren, die een grote verstoring van het lokale bodemarchief met zich mee zou brengen. De boringen toonden tot 2,5 meter diepte vanaf maaiveld een grondpakket aan dat als tamelijk typisch 'laatmiddeleeuws stedelijk' kan worden aangeduid. Het bodemprofiel bestond uit diverse ongestoorde zandige en kleiige puinhoudende humeuze ophoingslagen. De boorkernen uit dit grondpakket hebben enkele archeologische indicatoren opgeleverd: het betrof enkele fragmenten 15de/16de-euws aardewerk, brokjes houtskool en stukken baksteenpuin. Hieronder vertoonden zich ongestoorde, goed geconserveerde rivierafzettingen van de Gelderse IJssel, bestaande uit kleiige en venige rivierafzettingen. Van

Graafschap te Kampen. Start van de archeologische opgraving in 2009. Foto: ADC.

woonhuizen langs de Graafschap afgebeeld, maar is het achterliggende terrein onbebouwd. De planlocatie is vanaf die tijd gestaag omzoomd met gebouwen. In recentere tijden is enige bebouwing verrezen op de onderzoekslocatie. In 2005 is een deel van de bebouwing gesloopt. Door een bodemsanering is in het midden van het plangebied een aanzienlijk deel van het lokale bodemarchief weggespit en vervangen door bouwzand.

De Graafschap bevindt zich in dezelfde middeleeuwse uitbreidingswijk als het plangebied Molenstraat 28-32 en is ten zuiden daarvan gelegen. Voor dit plangebied geldt dan ook hetzelfde archeologisch verwachtingspatroon: de bodem van het plangebied bevat mogelijk laat- en postmiddeleeuwse restanten.

In januari 2009 is een inventariserend veldonderzoek uitgevoerd ter plaatse van het binnenterrein van de Graafschap, waarbij twee proefsleuven zijn aangelegd; put 1 in het oostelijke deel en put 2 in het westelijke deel van de planlocatie.

De oudst aangetroffen resten tijdens het proefsleuvenonderzoek aan De Graafschap zijn die van een muur in put 2. Deze muur is gefundeerd op een dun laagje grijs zand, wat op de natuurlijke ondergrond ligt, die bestaat uit grijze uiterst siltige klei met humeuze puntjes. Naast de muur werd aardewerk uit de late 14de/vroege 15de eeuw aangetroffen.

Het bouwwerk waar deze muur deel van uitmaakte is hier neergezet op een tijdstip waarop men nog niet begonnen was het terrein op te hogen. De Graafschap behoort pas vanaf ongeveer 1460 tot het stadsgebied van Kampen. Hiervóór werden buiten het stadsgebied activiteiten ontplooid die niet in de stad zelf gedoogd werden vanwege overlast, zoals pottenbakkerijen en leerlooierijen. Het is goed mogelijk dat het gebouw, waartoe de aangetroffen muur behoorde, iets te maken had met dit soort werkzaamheden. Er is echter geen vondstmateriaal aangetroffen dat uitsluitsel geeft over het soort werkzaamheden dat hier plaatsvond en wat het gebouw voor functie had.

Op de natuurlijke ondergrond is een grondpakket aangebracht. In de eerste ophogingslaag is aardewerk aangetroffen dat tussen 1450 en 1550 gedateerd wordt. Uit deze periode dateert een bouwwerk ter plaatse, waarvan in put 2

De planlocatie is vrijgegeven voor de geplande werkzaamheden, maar blijft van archeologische waarde, zodat toekomstige werkzaamheden met bodemroerende ingreep archeologisch begeleid dienen te worden.

Het Meer te Ijsselmuiden

Ijsselmuiden is dicht bij de Ijsseldelta gelegen. Het dorp is aangelegd op een aan de oppervlakte komend rivierduin dat zich vanaf Oosterholt noordwestwaarts uitstrekt, en zich in een uitgestrekt veengebied bevindt. De vorming van dit veen is circa 6.600 jaar geleden begonnen. Alleen de hoogste delen van de zandondergrond, de rivierduinen, kruinden boven het veendek uit. De IJssel was in deze periode langdurig een weinig watervoerende rivier. Hierin kwam verandering omstreeks 650 na Chr. toen de IJssel geleidelijk een zijtak werd van de Rijn. De rivier vormde in het gebied van de huidige gemeente Kampen walachtige verhogingen langs de oevers en tevens kwamen hierachter sedimenten tot bezinking. Aldus ontstonden oeverwallen en komgronden, die vanaf ongeveer de 10de eeuw agrarisch te exploiteren waren, waarbij de kolonisten zich vestigden op de rivierduinen.

Het plangebied heeft een oppervlakte van ongeveer 13,5 hectare. De noordelijke grens wordt in het westen gevormd door de Oosterholtseweg; het overige deel van de noordelijke begrenzing bevindt zich ten zuiden van deze weg. De Beek vormt de west- en zuidgrens, en de oostelijke grens is de Oosterlandenweg. Het rivierduin van Oosterholt-Ijsselmuiden grenst pal ten noorden van de Oosterholtseweg aan de planlocatie. De zuidwaarts gerichte helling ervan loopt af tot in het plangebied.

Het verkennend booronderzoek heeft geen archeologische indicatoren opgeleverd, maar de resultaten ervan bieden wel een bijdrage aan de inzichten over de ontstaansgeschiedenis van het lokale landschap. Ondanks de hoge geofysische waarden geldt vanuit archeologische monumentenzorg vrijstelling voor planvorming.

Hogeweg 8 te Kamperveen

In 2008 heeft ter plaatse van dit 7,2 hectare grote plangebied een verkennend booronderzoek plaatsgevonden, waarbij zandkoppen werden aangetroffen. Omdat dergelijke verhogingen in de prehistorie en nog lang daarna de meest geschikte vestigingsplaatsen in dit gebied zijn, is in juli 2009 een vervolgonderzoek uitgevoerd, waarbij het plangebied getoetst is op prehistorische resten op de zandkoppen en sporen van agrarisch gebruik uit de late middeleeuwen. Ten behoeve van het onderzoek zijn tien proefsleuven aangelegd.

Uit het karterend en waarderend onderzoek blijkt dat de aanwezige zandkoppen in het plangebied afgetopt zijn, waardoor eventueel aanwezige archeologische sporen verdwenen zijn. In het noordwestelijke gedeelte van het plangebied zijn archeologische resten aanwezig in de vorm van drie palenrijen. Ze zijn aangetroffen in de overslaggronden en konden worden vervolgd tot in de natuurlijke zandondergrond. Hier zijn twee werkputten aangelegd (A en B). In werkput A konden de paaltjes niet worden behouden doordat ze vrijwel geheel vergaan waren. In werkput B konden wel paaltjes worden verzameld. De paaltjes zijn circa 6,5 centimeter in doorsnede; de veronderstelde houtsoort is wilgehout. Met name de aangepunte onderkant is meestal goed bewaard gebleven. Stellig heeft dit te maken met de grondwaterstand. De datering van de palen is onbekend, maar waarschijnlijk dateren ze uit de late middeleeuwen of de Nieuwe Tijd. De palenrijen zijn waarschijnlijk aangebracht om water en sedimenten van dijkdoorbraken tegen te houden.

Tijdens onderhavig onderzoek is geen duidelijke vindplaats aangetroffen; de onderzoekslocatie kon daarom gevoeglijk worden vrijgegeven voor planvorming.

Rapportages

- Benthem, A. van, *Graafschap - Kampen. Een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van proefsleuven*. ADC Rapport 1790, ADC ArcheoProjecten, Amersfoort juni 2009.
- Berghe, K.J. van den, *Molenstraat 28-32 te Kampen. Gemeente Kampen. Archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek met veldinspectie*. RAAP-Notitie.
- Fijma, P. en J. van Horssen, *Archeologisch onderzoek Hogeweg Kamperveen. Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. proefsleuven*. Grontmij Archeologische Rapporten 855, Grontmij Nederland B.V., Arnhem 27 oktober 2009, Projectnummer 266070.
- Willemse, N.W., *Onderzoeksgebied Het Meer te IJsselmuiden. Gemeente Kampen. Archeologisch vooronderzoek: een verkennend geoarcheologisch onderzoek*. RAAP-rapport 2018, RAAP Archeologisch Adviesbureau 2009.